

Akademie výtvarných umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér Malba 3

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**A BYLA TAM PAPIROVÁ ZEM,
A JÁ JSEM SE DOSTAL AŽ K VÁM SEM**

**AND THERE WAS A PAPER LAND
AND I GOT AS FAR AS WHERE YOU STAND**

Vypracoval/a: Barbora Šemberová

Vedoucí diplomové práce: Josef Bolf a Jakub Hošek

Oponent/ka diplomové práce: Dušan Brozman

Akademický rok 2020/2021

„A byla tam papírová zem, a já jsem se dostal až k vám sem“¹

V diplomové práci tematicky i prakticky navazuji na mé předešlé práce týkající se rituálů spojených se svatbou, tudíž s pomyslnými životními cíli, tradicemi a zvyky. Částečně ironickým pohledem jsem se dívala na činnosti, které lidi prováděli před stovkami let, ale i dnes ve víře, že se ubrání zlým silám a povedou šťastný život. Také to však znamenalo bytí v souladu s přírodou a okolním prostředím. Tradice a rituály mě přivedly nejen ke specifickým motivům, ale i k estetice lidového umění. Lidovou pohádku jsem si zvolila jako základní kostru pro znázornění atmosféry vznikající na základě děje, který však přímo neilustruji. Příběhy ze sbírek lidových pohádek se někdy dají spojit s konkrétním územím, téměř vždy se ale části těchto příběhů odehrávají daleko od naší země například v Indii a zároveň v Německu (zjednodušeně řečeno). „*Lidová pohádka nevychází z podobného či stejného autorského textu nebo ze sbírky pohádek vydané tiskem a není projevem okamžité a neopakovatelné vypravěčovy fantazie (hovoříme o příběhu jako celku)*“.² Právě tato obecnost a neuchopitelnost mě na lidovém útvaru láká. Co se týče zdroje příběhu, čerpám z konkrétní sbírky Lidových pohádek *Lidové pohádky a humorky – Zvířecí a Kouzelné I.*³

Pohádka je, prostor kde se odehrávají nereálné věci. Každý posluchač a divák s tímto faktem počítá. Mé zaměření na lidovou pohádku neznamena vědecký pohled či výzkum. Jde o zúžení pole motivů a příběhů, z nichž čerpám. Lidová pohádka tvoří základ pozdějších pohádek, jak je nyní nazýváme, ale jde spíše o fantasy příběhy, autorské a umělecké texty. Nejdříve však byly příběhy, které se ústně předávaly napříč světem. Musely být stručné, aby se daly dobře pamatovat. Postrádaly detailní popisy, nejen kvůli zapamatování, ale i kvůli podněcování divákovy fantazie.

„*Prostředí, v němž se děj pohádky odehrává, je obvykle schematizované a jeho popisy nejsou většinou příliš vyčerpávající. Pohádky obecně pracují s ustálenými slovními spojeními, schematizovanými postavami a všeobecně známými vlastnostmi těchto postav (např. čert je zlý a nebezpečný a nikdy se nemění na hodného kamaráda, jako je tomu v autorských pohádkách), užívají se četné tradiční formule.*“⁴

Absence konkrétního popisu prostředí, oděvů i postav v pohádkách tak přímo nahrává tomu, aby se je někdo snažil zobrazit, nějakým způsobem ztvárnit, zároveň to však umožňuje zůstat i na abstraktní rovině. Mám prostor pro naznačení konkrétních motivů bytostí, zvířat prostředí, spolu s něčím nekonkrétním, s něčím, co vnímáme jako určitý pocit dobrodružství, smutku, radosti nebo neklidu. Pohádky měly lidi zabavit, vyprávěly se pro zkrácení dlouhé chvíle, obstarání zábavy pro děti i dospělé. Je to způsob, jak se částečně odpoutat od reálného světa v jakékoli době.

A právě v současnosti vnímám, že se mladá generace umělců uchyluje k tématům pohádkových a fantasy světů. Současnost způsobuje nutkání buďto aktivně a kriticky reagovat, nebo naopak utíkat, přestat komentovat současnost.

¹ Jaroslav Otčenášek (ed.), České lidové pohádky; Kouzelné pohádky I, Vyšehrad, Praha 2019, s. 78.

² Jaroslav Otčenášek, Antropologie narativity; Problematika české pohádky, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2012, s. 29.

³ Jaroslav Otčenášek (ed.), České lidové pohádky; Kouzelné pohádky I; Zvířecí pohádky a bajky, Vyšehrad, Praha 2019

⁴ Jaroslav Otčenášek, Antropologie narativity; Problematika české pohádky, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2012, s. 28.

Nejde ani o to vracet se do minulosti, ale spíše do nereálného prostředí, kde můžeme vyprávět a vnímat jiné příběhy a pocity. Svým přístupem k práci, k vytváření nereálných a fantastických prostředí, mi je blízká např. umělecká dvojice Anna Sláma a Marek Delong. Ti se rozhodli neopírat o teoretické texty, nereagovat kriticky na aktuální problémy, ale soustředit se na proces vytváření, zpomalení sebe sama. Stejně jako já se nepokoušejí převyprávovat děj fantasy příběhů a pohádek. Pohádkové příběhy znamenají zdroj, ze kterého čerpám nejen motivy ale i atmosféry a myšlenkové pochody. Nechci, mé tendence úniku z reality do pohádkových světů pojmenovávat, ale již existuje termín „*New romanticism*“, který přímo nesla skupinová výstava současných umělců v Schirn Kunsthalle Frankfurt s názvem *Ideal Worlds: New Romanticism In Contemporary Art*. Výstavu jsem nenavštívila, ale některé umělce a umělkyně z této výstavy bych ráda uvedla. Sama pracuji s barevnými plochami, skrze které stavím kompozici obrazu, ale i atmosféru, kterou se snažím vyjádřit. Proto mě zajímají umělci a umělkyně jako Peter Doig, Uwe Henneken a Laura Owens. Fotografka Kurland pro mě vzdálenějším médiem zachycuje podobnou utopickou atmosféru a mě, přesto že se ve své diplomové práci zaměřuji na techniky jako je kresba a malba, láká tyto fiktivní světy vidět jako prostředí, ne jen jednotlivé obrazy.

Mým způsobem zpracování tématu lidových pohádek protřečím vědeckému pojmu lidové kultury, jelikož pohádky zobrazuji vizuálně. Následuji tak trend, který je zde už od konce 2. světové války. „*V současné době (zhruba od 2. světové války) se vnímání obsahu termínu pohádka v široké veřejnosti mění, neustále se rozšiřuje. Při analýze divadelní, filmové, televizní a autorské pohádky zjistíme, že to, co je dnes za pohádku považováno (včetně autorských pohádek), ve značné míře s pohádkou-vědeckým termínem souvisí stále méně. Pro dnešního člověka splňuje tedy parametry pohádky jakýkoliv příběh, který se odehrává v historickém prostředí typu hrad, zámek, zřícenina apod., vystupují v něm tzv. pohádkové bytosti: princezna, král, čert, čarodějnice, drak, junák, vodník apod., užívají se historické kostýmy a atraktivní souboje (v divadelních, filmových a televizních zpracováních) a postavy často přímo deklarují, že se nalézají v pohádce.*“⁵

Motivy v mých kresbách a obrazech však nadržují jasný vizuální styl z konkrétního historického období. Jsem částečně ovlivněna mainstreamovým vizuálem filmových pohádek, zároveň však trendy záměrně prolínám s osobními motivy a obrazy abstrahuji. Celou práci tvoří malé olejové obrazy o rozměrech 31x18cm, velkoformátové kresby o rozměrech 190x133 cm a dřevěné objekty, které jsou mírně pod lidským měřítkem.

Z počátku jsem pracovala na velkoformátových olejových obrazech, jejichž motivy byly pojeny s konkrétními okamžiky konkrétních příběhů (tyto spojitosti však pro diváka nejsou zcela zjevné). Jednalo se o okamžiky povětšinou spojené s dosažením šťastného konce a dobra (pro hlavního hrdinu). Tyto prostředky jsou často velice kruté a přímé, ale sdělované velice samozřejmě.

U velkoformátových obrazů malovaných olejem jsem ale narazila na problémy se samotnou technikou malby, proto jsem se rozhodla formáty obrazů radikálně zmenšit a vrátit se ke kresbě suchým a olejovým pastelem. Kresby jsou velkoformátové, umožňují mi vrstvit motivy s barevnými plochami a také se soustředit na proces samotný. Jak jsem zmínila výše, vykreslování jednotlivých ploch, je pomalá práce a celý proces se částečně zastaví, což je pro mě důležité v kontrastu s každodenním koloběhem. Malé olejové obrazy mi naopak umožnily uchopit konkrétní motivy z příběhů, uvést je do určitého nebo neurčitěho prostředí, opět pracovat s barvami a neztratit se ve velké ploše. Dřevěné objekty jsou pro mne nezbytnou součástí této práce. Souvisí s inspirací lidovým uměním, se spojením člověka s přírodou a životem mimo město, představují les a krajinu, zároveň však i světnici a prostředí domova, které je pro mnohé spojené se šťastným koncem. Tyto objekty svým tvarem připomínají části nábytku i postavy, ale nemají tvar odkazující na konkrétní předmět. Jsou pokresleny suchými pastely a

⁵ Jaroslav Otčenášek, *Antropologie narativity; Problematika české pohádky*, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2012, s. 25.

akrylovými. Propojují tak témata rituálů, ve kterých byly předměty důležité, svatebních rituálů, kde hrálo roli věno a prostředí, které bych chtěla vytvořit v souvislosti s pohádkovými příběhy.

Průběh tohoto projektu se vyvíjel také na základě několika málo konzultací s mými vedoucími ateliéru a přáteli. Tyto konzultace byly pro mne důležitou a zásadní částí procesu.

Tento projekt je z velké části postaven na subjektivním vyjádření tématu, které jsem si zvolila čistě na základě mého zájmu. Bylo proto někdy i náročné, čelit připomínkám zejména co se týče formální stránky. V rámci této práce jsem chtěla najít pro mě ideální formu, kterou nejlépe téma pohádek ztvárnit. Snažila jsem se nezůstat pouze ve 2D prostoru jako doposud, ale vytvořit náznak prostředí. Je pro mě výzva skloubit obrazy, kresby a objekty, tak aby byly vzájemně provázány. Myslím, že na tomto provázání, různých médií, budu nadále pracovat v dalších projektech. Myslím, že v této práci, jsem tuto tendenci začala, ale je stále co rozvíjet. Vyzkoušela jsem si pracovat s tématem jako se zdrojem motivů vyjadřující mé subjektivní myšlenky. Zároveň jsou tu i některé odborné vědomosti, které jsem získala zejména z rozhovoru a četby knihy PhDr. Mgr. Jaroslava Otčenáška a snažila se s nimi vědomě pracovat, aniž bych je přímo zobrazovala. Již v předešlých projektech pro mě nebylo snadné zacházet s určitým tématem, tak aby náplň tématu, nepředčila samotnou práci (dílo), nebo naopak. Za úspěch považuji volbu nepracovat jen s jedním médiem, ale zkusit propojit kresbu, malbu a dřevěné objekty. O toto propojení jsem se pokusila zejména skrze použité barvy ale i motivy. Zároveň tuto volbu vnímám jako možný kritický bod, protože jsem si vědoma, že je ještě mnoho možností, které bych mohla k propojení a vytvoření prostředí využít.

Jsem vděčná, že jsem o této práci mohla mluvit s různými lidmi, vypořádat se a zpracovat jejich názory. Také dřevěné objekty pro mě bylo řemeslně něco nového, a proto jsem ráda za rady mé sestry, která mi pomohla s technickou stránkou .

V tomto projektu jsem poznala své technické nedostatky, potvrdila jsem si některé své silnější stránky a učila jsem se mluvit o své práci. Myslím, že je to dobrý základ pro navázání na tento projekt jak tematicky, tak formálně, a některé stránky například lépe technicky zpracovat. Ráda bych pokračovala v tomto způsobu přemýšlení o pohádkách nebo jiných lidových útvarech.